

Andalusië

FIETSEN LANGS HET

OLIESPOOR

De bus van Córdoba naar Jaén bromt langs dorre akkers en verschroeide berghellingen. Achter die bergen bracht ooit **El Tren del Aceite** olijfolie naar de haven van Málaga.

Op de oude spoorbedding ligt nu een fietspad. Een vinkje op mijn bucketlist. Maar in de bloedhete bus slaat de twijfel toe: 119 kilometer door de grootste olijfboomgaard ter wereld in de 'koekenpan' van Spanje, waar de temperatuur zomers wekenlang boven de 40 graden piekt...

Gekkenwerk!

TEKST EN FOTO'S: HARRY VAN DOOREN

WE FIETSEN DOOR EEN ZEE VAN OLIJFBOMEN, AF EN TOE ONDERBROKEN DOOR EEN WIT DORP

Het is eind oktober en nog steeds 30 graden in Jaén, de enige stad aan de route. De airco in het hotel trekt het niet, maar in de fraai gerestaureerde *baños árabes* in de kelders van het Palacio de Villardompardo is het goed toeven, net als in de volumineuze kathedraal, die de omliggende bebouwing tot kabouterhuisjes doet verschrompelen. Verder is het arme Jaén vooral een stad van de gemiste kansen. De tram die het door auto's gedomineerde centrum moest verbinden met de buitenwijken, werd na drie weken proefdraaien in mei 2011 stilgelegd om nooit meer te rijden. Een bittere overwinning voor protesterende buschauffeurs die voor hun baan vreesden.

Olijvenzee

Het drama sluit aan bij mijn missie: het spoor volgen van de trein-die-niet-meer-rijdt. El Tren del Aceite maakte zijn eerste rit van Jaén naar Málaga in 1893. Dertig gloriejaren met vele tonnen staal en olijfolie volgden, waarna het langzaam bergafwaarts ging met de olietrein. Met zijn snelheid van slechts 30 kilometer per uur was het geen groot succes bij reizigers en vanaf de jaren zeventig nam het gras het spoor langzaam over. Sinds 2001 is het spoor weer in gebruik voor fietsers en wandelaars.

Hoewel oude spoorroutes nooit steil zijn, omdat een trein boven de 3% stijging wagons dreigt te verliezen, is de rijrichting wel een puntje van aandacht. De grondstoffen werden meestal vanuit het binnenland naar de kust vervoerd. In Spanje is dat bijna per definitie van berg naar dal. Beginnen bij de bron betekent dus hoofdzakelijk dalen. Starten bij de haven is meer iets voor trainingsbeesten. Vanaf de start net buiten Jaén gaat de eerste 20 kilometer omhoog en wordt meteen duidelijk waar de route zijn naam aan ontleent: een zee van olijf-

bomen, af en toe onderbroken door een wit dorp. De eerste 54 kilometer in de provincie Jaén heet dan ook *Vía Verde del Aceite*, ontleend aan het Arabische woord voor olie: *az-zayt*. De eerste bezienswaardige stop is Martos, het centrum van de olijventeelt in de provincie, en dat ruik je. Hier staat een raffinaderij waar de laatste waardevolle stoffen uit olijvenpitten worden gewonnen. Het proces verspreidt een bedwelmende geur van verbrande olijfolie in de wijde omgeving. Het *centro histórico* van Martos is een omweg waard, maar fietsend nauwelijks te doen. Het oude stadshart ligt op de uitlopers van de eenzame Jabalcuz, met ruim 1600 meter de hoogste top *en route*.

Meccanobruggen

Ondanks de monocultuur verveelt het uitzicht geen moment. Zoekend naar de weg van de minste weerstand, kronkelt de route door het heuvelland, immer geflankeerd door een decor van scherp gekartelde bergwanden van de Sierra Subbética, waarop om de zoveel kilometer de resten van een van de vele wachttorens zijn te ontwaren.

Vier goed verlichte tunnels - waarvan de langste 333 meter - zorgen stevast voor *change of scenery*. De andere hindernissen die de trein moest overbruggen, zijn de ruige rivierkloven. Volgelingen van Eiffel bouwden negen meccanoachtige stalen viaducten die tot 80 meter boven de in dit jaargetij iele stroompjes uittorenen. Het geïmproviseerde wegdek van tegen elkaar geschoven spoorbielzen vereist enige stuurmanskunst en zitvlees.

Tegenover het stationnetje van Alcaudete ligt de hacienda van het Mesón Rural La Vía Verde del Aceite als een paradijselijk eiland in de olijvenzee. De betoverende gastvrouw Lorena brengt je naar comfortabele appartementen rond het zwembad. Een echte oase. Vanuit hier is het 4 kilometer

STEEDS MEER KWEKERS LANGS DE ROUTE BIEDEN EEN OLIJF- BOOM TER ADOPTIE AAN

klimmen naar het welvarende adelaarsnest Alcaudete met burcht, kerk en stijlvolle hoofdstraat. Alles piekfijn gerestaureerd.

Lunchen op het perron

Dag twee brengt ons in de provincie Córdoba, waar de route verdergaat onder de naam Vía Verde de la Subbética. We volgen hetzelfde spoor, maar het landschap wordt gevarieerder. Er is ineens water in overvloed met het stuwmeer van Vadamojón en de lagunes van Honda, Cinche en Conde o Salobral. In de winter is dit een paradijs voor vogelaars. Met de stadjes Luque, Zuheros, Doña Mencía, Cabra en Lucena is er ook aanmerkelijk meer leven langs het spoor. Diverse stations zijn omgebouwd tot horecagelegenheid, museum of ontmoetingspunt. Het station van Luque is een prima plek voor een *almuerzo* op het overdekte perron. De levendige bar in de hal is tevens winkel en verkoopt olijfolie uit de buurt. In de hangar ernaast is een informatiecentrum over olijfolie. De sleutel kun je aan de bar vragen.

Bevlogen spraakwerval

Op de kruising met de CO-6209 naar Zuheros ontmoeten we de schilder Francisco Poyato, een lokale beroemdheid die in het voormalige VVV-gebouwtje zijn *museo-estudio* tot de nok toe heeft volgestouwd met eigen werk. Naast schilderijen ook veel beeldhouwwerk. Autodidact Poyato laat zich niet vastpinnen in een bepaalde school en dat leidt tot een kleurrijk en eclectisch overzicht. De zelfingenomen en bevlogen spraakwerval leidt je graag rond en doet als een reporter verslag van zijn ontwikkeling en werk in de derde persoon.

Het pittoreske bergstadje Zuheros, even verderop, wordt uiteraard getooid door de ruïne van een burcht. Om daar te komen moeten we weer vol op de pedalen. Drie bejaarde

dorpsbewoners op het bankje van het burchtplein monstere de bezwete fietsers meewarig.

Vleermuizengrot

Zo'n 4 kilometer verderop liggen de Cuevas de los Murciélagos. De druipsteengrotten huisvesten een van de grootste vleermuiskolonies van Andalusië. Een kwart van de 2 kilometer diepe grotten is toegankelijk voor publiek. Met 700 trap treden goed voor een sportief uurtje. Terug op de route raken de olijfbomen steeds vaker vermengd met andere vegetatie en in Doña Mencía vinden we zelfs de eerste sherrybodega en een wijnmuseum. Bezoek en proeverij zijn te organiseren via de hartelijke fietsverhuurders van Subbética Bike's Friends in het station, waar ook regionale producten te koop zijn.

Olijventeelt: slow growth

Ruim 200 miljoen olijfbomen tooien de schrale heuvels in het binnenland van Andalusië. De taaie olijfbom is een van de weinige soorten die de verschroeiende zomerhitte (40 graden en meer) en lange periodes van droogte verdragen. Geef de olijfbom de ruimte en wacht geduldig. In voorbije eeuwen duurde het zo'n veertig jaar voor een boom een topopbrengst gaf, maar veredelings technieken hebben de weg naar volwassenheid ingekort tot een jaar of vijf. Nog altijd tamelijk slow. Na een dramatische ingreep van het Francoregime in de jaren zestig, waarbij vele hectares *oliveras* sneuvelen ten gunste van dorstige soja, maakt de Andalusische junta werk van het herstel van de olijventeelt. Alle bomen zijn in kaart gebracht met unieke gps-coördinaten om te voorkomen dat sjoemelaars houten hekwerken meetellen voor subsidie.

Spaans karakter

Dat Spanje wereldkampioen olijventeelt is - en de provincie Jaén met 70%

van de productie hofleverancier - zie je in de Nederlandse supermarkten niet terug. Spaanse olijfboeren mopperen graag op de veel succesvollere Italianen, die miljoenen tonnen Spaanse olijven opkopen, persen, van een Italiaans etiket voorzien en de exportprijs verdubbelen. Daar komt langzaam verandering in. Net als wijn wordt de betere olijfolie voorzien van een *denominación de origen* (DO). Steeds vaker zie je ook de olijvensoort op het etiket staan. Olie met karakter heet *aceite de oliva virgen* en daarvan is de Extra de meest smakelijke. Een indicatie voor de kwaliteit is de zuurgraad, die altijd op het etiket staat. Tussen de 0,2 en 0,4% is top en tussen 0,4 en 1% goed. Virgen-olie met een hogere zuurgraad kun je beter laten staan.

Helpen plukken

De grote commerciële telers bieden allerlei faciliteiten voor olijftoerisme. Van een bezoek aan de pers, een rondleiding door de boomgaard tot daadwerkelijk helpen plukken. Oleícola San Francisco (www.oleicola-sanfrancisco.com) en Cortijo Spiritu Santo (www.cortijospiritusanto.com), zo'n 50 kilometer ten noordoosten van Jaén, organiseren dit soort activiteiten. Reken voor een bezoek met proeverij op €6 per persoon. Direct langs de route zijn geen bedrijven die dagelijks open zijn voor voorbijgangers, maar via de overnachtingsadressen op onze onlinekaart is meestal wel een bezoek te regelen. Een grappige trend die steeds meer kwekers omarmen, is het verpachten of adopteren (*apadrinar*) van een olijfbom. Je wordt dan voor een vaste periode en een vast bedrag 'beschermer' van een boom en krijgt in ruil een gegarandeerde opbrengst in olie uitgekeerd. Via Subbética Bike's Friends kun je een bezoek boeken bij Apadrinar un Olivo in Rute, zo'n 20 kilometer ten zuiden van Lucena, dat aan de *vía verde* ligt. ■

SABER MÁS

ERNAARTOE

De Vías Verdes del Aceite & Subbética verbinden Jaén met Estación de Campo Real net buiten Puente Genil over een afstand van 119 kilometer. Aanbevolen startpunt is Jaén, goed bereikbaar per bus of trein vanuit steden in de omgeving (Córdoba, Granada). Het frequentst bevlogen vliegveld in de buurt is dat van Málaga (vanaf €50; Ryanair, Eindhoven). De reis van Málaga naar Jaén duurt met de bus zo'n 4.20 uur en kost €16-25. De trein (€48-60) is even snel, maar op een deel van het traject (AVE) mogen geen fietsen mee, tenzij gedemonstreerd en verpakt als bagage.

FIETSVERHUUR EN -VERVOER

Fietsen mogen doorgaans wel mee op de bus, maar of je ervoor moet betalen en of de wielen eruit moeten, kan per chauffeur en maatschappij verschillen. Met eigen (huur)auto halveert de reistijd. De beste site voor transport in Spanje is www.rome2rio.com. Voor fietshuur ter plekke is Subbética Bike's Friends in Doña Mencía de beste optie (€14 per dag www.subbeticabikesfriends.com). In Jaén zit Ciclos Boyer (vanaf €18 per dag, www.ciclosboyer.com). De route zelf is grotendeels onverhard, maar het wegdek is prima en met elk type fiets te doen, mits er voldoende

versnellingen op zitten om een paar korte steile stukken te overbruggen. Omdat het spoor letterlijk de makkelijkste weg zoekt, is het meestal klimmen naar de hoger gelegen dorps- en stadskernen.

WANNEER

De wintermaanden vormen het olijvenseizoen. Herfst en lente zijn de beste tijden om te fietsen. De zomermaanden kunnen ongenadig warm zijn.

VERBLIJF

Langs de route zijn diverse stijlvolle en comfortabele rurale hotels waar je voor zo'n €50-60 kunt overnachten. Jaén heeft voor zijn omvang een bescheiden hotelaanbod, maar wel een topper: de Parador op de berg net buiten de stad, waar de goedkoopste nachten €100 kosten. Er is niet veel reden om in Puente Genil aan het eind van de route te verblijven. Antequera of Málaga zijn interessantere bestemmingen met een ruim aanbod aan onderkomens. De enige officiële camping in de buurt ligt 25 km ten zuiden van Lucena bij het stuwmeer van Iznájar.

Zie voor een interactieve kaart en andere nuttige webadressen www.espanje.nl

Oefen je Spaans met deze samenvatting

LA VÍA VERDE DEL ACEITE LA RUTA DEL ACEITE EN BICI

El autobús de Córdoba a Jaén ronronea entre campos áridos y laderas tostadas por el sol. Hace muchos años detrás de esas montañas el 'tren del aceite' transportaba el aceite de oliva al puerto de Málaga. El antiguo cimiento de la línea ferroviaria se ha acondicionado como carril bici.

¡Ya puedo tachar algo más de mi lista de deseos! Pero en el calor asfixiante del autobús me asaltan las dudas: 119 kilómetros por el olivar más grande del mundo, en la sartén de España, donde las temperaturas en verano superan los 40 grados... ¡Vaya locura!

Hago el trayecto del Tren Que Ya No Pasa. El tren del aceite hizo su primer viaje de Jaén a Málaga en 1893. Le esperaban treinta años de gloria, con el transporte de muchas toneladas de acero y aceite de oliva, tras lo cual poco a poco entró en declive. Con su velocidad de apenas 30 kilómetros por hora, no se ganó precisamente el aprecio de los viajeros y a partir de los años setenta la maleza empezó a invadir el carril. Desde 2001 la línea vive una segunda vida y es recorrida ahora por ciclistas y senderistas.

Desde su inicio en las afueras de Jaén, los primeros 20 kilómetros el trazado va ascendiendo paulatinamente, y rápidamente queda claro a qué debe su nombre: estamos rodeados de un mar de olivos, salpicado de algún que otro pueblo blanco. Los primeros 54 kilómetros en la

provincia de Jaén se conocen como la Vía Verde del Aceite, vocablo este último derivado de az-zayt, que significa aceite en árabe.

Puentes mecánicos

A pesar de la monocultura, el paisaje no resulta para nada aburrido. Buscando el camino de la menor resistencia, la ruta serpentea por cerros, flanqueada sin tregua por las escarpadas paredes de la Sierra Subbética, en la que se divisan cada cierto tiempo los restos de antiguas torres de guarda.

Tras cada uno de los cuatro túneles bien iluminados - el más largo de 333 metros - se abre un paisaje distinto. Otros obstáculos que el tren tenía que superar son los escabrosos desfiladeros. Seguidores de Eiffel construyeron nueve viaductos mecánicos de acero que se erigen hasta 80 metros por encima de los riachuelos, casi secos en esta época del año. El firme improvisado de traviesas colocadas unas al lado de otras requiere cierta destreza al manillar y un buen trasero. ■

WIN EEN WEEK IN SPANJE!

Blader door dit nummer van ESpanje! en geef je antwoorden op de vragen via actie@espanje.nl. Onder de goede inzenders verloten we een week in de heerlijke Finca La Tierra in Andalusië.

- 1 Hoe heet de leider van Podemos?**
- 2 Hoeveel inwoners telt Sóller?**
- 3 Hoe heet het natuurpark bij Benidorm?**
- 4 Hoe wordt chorizo op smaak gebracht?**
- 5 Op welk plein in Barcelona kun je in de winter schaatsen?**
- 6 Wat is de titel van de nieuwste roman van Santiago Roncagliolo?**
- 7 Hoeveel kilometer piste is er in de Sierra Nevada?**
- 8 Wat is Vicente Amigo's lievelingsgerecht?**
- 9 Waar reed de Tren del Aceite?**
- 10 Wat is het verschil tussen ser guapa en estar guapa?**

DE PRIJS

Een verblijf van zeven nachten in Finca La Tierra in Mijas in Andalusië. Binnen een kwartier rijden vind je hier acht golfbanen. Finca La Tierra ligt in een prachtig groene zone met fruit en olijfbomen, op slechts 10 minuten van het strand van Fuengirola en 20 minuten van Málaga. Ook voor natuurliefhebbers is er een scala aan mogelijkheden, zoals een bezoek aan El Chorro, bekend vanwege de Caminito del Rey, een van de meest spectaculaire wandelpaden in Europa. Ook Ronda, Granada, Córdoba en Sevilla zijn een bezoek waard. Maar je kunt natuurlijk ook gewoon lekker relaxen aan het zwembad en 's avonds heerlijk eten in Mijas. Gastvrouw Monique geeft je graag tips voor leuke adresjes.

Zie ook www.fincalatierramijas.com

Verblijf in een tweepersoonskamer inclusief ontbijt. Op basis van beschikbaarheid. Prijs is niet in te wisselen voor contanten en is exclusief vlucht en huurauto. Inzenden voor 10 januari 2016. De winnaar en de oplossing worden bekendgemaakt via www.facebook.com/espanaymas.